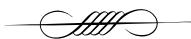

S Z E M T A N Ú

RÁDAY-PESTHY PÁL FRIGYES

333 évvel ezelőtt született
II. Rákóczi Ferenc

I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona fia 1676. március 27-én született, Borsiban. A Sátoraljaihelytől alig 3 km-re fekvő kis község, Borsi ma Szlovákiához tartozik.

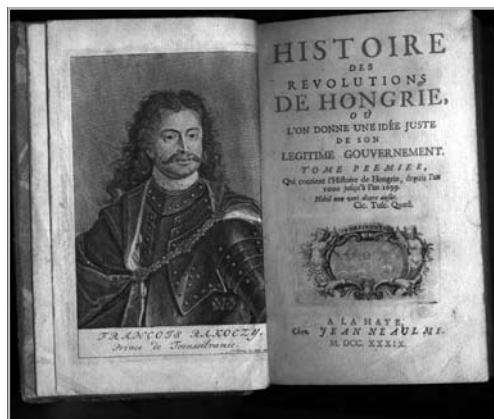
A Rákócziak itteni kastélya a 20. század vége felé már olyan rossz állapotba került, hogy a legtöbben nem is hittek többé az épület megmenthetőségében. A helybeli magyarok egy lelkes és önfeláldozó kis csoportjának, a Rákóczi Emlékbizottságnak köszönhetően azonban a kastély megmenekült a teljes pusztulástól. Sőt, az elmúlt évtizedben megindult a lassú helyreállítás is, amelynek eredményeképpen a kastély egy része 2006 tavaszára immár látogathatóvá vált.

A felújított rész bemutatására március 26-án vasárnap, nem mindennapos esemény keretében került sor. A Rákóczi Emlékbizott-

ság, Kassa megye, Kassa városa és Borsi község közös szervezésében itt és ekkor nyitották meg azt az ünnepségsorozatot, amelyet a fejedelem születésének 330., II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvai hazahozatalának és kassai újratemetésének pedig a 100. évfordulója alkalmából rendeztek meg.

A megnyitón Magyarország és Szlovákia egy-egy államtitkárral képviseltette magát, s tucatjával helyezték el koszorúikat Rákóczi szobránál a különböző önkormányzatok és társadalmi szervezetek képviselői is. Őket követték az egyénileg vagy kisebb-nagyobb csoportokban Borsiba zárandoklók százai, akik a Kárpát-medence legkülönbözőbb helyeiről jöttek, hogy leróják kegyeletüket.

Az eredetileg egynapos, kulturális műsossal színesített programból kétnapos ünnepség lett. Vasárnap ugyanis hírért vették a rendezők, hogy különvonattal és autóbusszokkal további százak fognak megérkezni Borsiba 27-én hétfőn, Rákóczi tényleges születésnapján. Marasztaltak, és én hétfőre is ottmaradtam. Nem bántam meg, mert így ismét átélhettem, megtapasztalhattam azt az osztatlan rajongást, tiszteletet és szeretetet, ami az emberekből Rákóczi felé áradt az őt ábrázoló szobron keresztül. Ha addig nem is tudtam volna, a levegőt betöltő áhitatból ekkor megbizonyosodhattam: II. Rákóczi Ferenc, „a haza atyja“ („*Pater Patriae*“ – ahogy őt erdélyi hívei gyakran nevezték) számára külön hely van fönntartva az emberek szíve mélyén...

RÁKÓCZI EMLÉKIRATAINAK 1739-BEN, HAGÁBAN MEGJELENT ELSŐ KIADÁSA

Három évvel Borsi után, most ismét egy jeles napnak, Rákóczi 333. születésnapjának megemlékezésére készülünk. Költőinek tűnhet a kérdés, ilyenkor mégis föltehető: Rákóczinak vajon mely érdemei, erényei jutnak először eszünkbe, amikor rá gondolunk? Melyek lehettek azok a legfontosabb cselekedetei, amik miatt már 300 éve lobog a fejedelem eszménye az emberek szívében?

A válasz nyilván csak szubjektív lehet, én mindenestre most négyre szeretnék ezek közül röviden kitérni.

Az első, szerintem Rákóczi fő érdemét megtestesítő cselekedete az volt, hogy bár kényszerű külföldi neveltetésének irányítói, a neuhausi gimnázium jezsuita tanárai nem éppen Rákóczi hazafias szellemének kifejlesztésére törekedtek, a századfordulóra ő mégis összekötötte sorsát sokat szenvedett hazája sorsával, vállalva ezzel az életveszélyt is, a hívó szóra pedig a fegyveres felkelés élére állt, ahelyett, hogy az ország leggazdagabb földesurának gondtalan életét élte volna valahol, békességben. (A Kedves Olvasó joggal tehetné föl a kérdést: Miért kellett Rákóczinak *kényszerű* neveltetésben részesülnie? A rövid válasz erre az, hogy I. Rákóczi Ferenc kisvártatva fia születése után végrendeletet írt, amelyben mind az újszülött csecsemőt, mind pedig az akkor már négy esztendőös leányát, Juliannát I. Lipót császár gyámságába ajánlotta. Ez a kor szokásától nem volt idegen cselekedet, különösen nem, ha figyelembe vesszük, hogy a feudális joggyakorlat amúgy is a király, mint *főgyám* kezébe adta a kiskorú árvák neveltetésével kapcsolatos döntéskört. I. Rákóczi Ferenc röviddel ez után váratlanul bekövetkezett halálakor sikerült ugyan kijárni, hogy a gyermekeknek Zrínyi Ilona legyen a gyámjuk, s ő irányította a gyermekek neveltetését egészen 1688 januárjáig, amikor a hős asszony több mint két évig tartó ostromot követően kénytelen volt megnyitni a munkácsi vár kapuit a császári sereg előtt. Lipót ekkor Zrínyi Ilonát arra

kötelezte, hogy gyermekeivel együtt Bécsbe utazzon, ahol Julianna és Ferenc további neveltetésének irányítását a császár a magyar és még inkább protestánsellenes Kollonich Lipót bíborosra bízta, aki a 12 éves Rákóczi Ferencet a neuhausi jezsuiták kollégiumába küldte.)

A második az, hogy a mozgalom élére való állásával a fejedelem tulajdonképpen visszavonhatatlanul magára vállalta a protestánsok vallásgyakorlata szabadságának helyreállítását és egyéb sérelmeik orvoslását, így például korábban elkobzott templomaik visszaadását is. A protestánsok üldözése, vallásszabadságuk korlátozása, önmagában is elegendő oka lett volna a szabadságharc kitörésének. Más kérdés, hogy emellett a fegyveres felkelésnek ténylegesen egyéb okai is voltak, amelyek közül a bécsi kormányzatnak a magyar törvények sorozatos megszegését és a hazai társadalomnak szinte az egészét érintő, elviselhetetlen teherrel való sanyargatását emelném ki legfájóbb sérelmekként.

„Az egész sereg – alig tizedrészét kivéve – kálvinista volt” – olvashatjuk Rákóczi Emlekirataiban. Ez kézzel fogható, kényszerítő eszközként is értékelhető a vallásszabadság kérdésének rendezésekor, még akkor is, ha eltekintünk Rákóczi igazságérzetétől. Amitől persze nem kell eltekintenünk, mert a fejedelem is átérezte a sérelmek súlyát. A vallási sérelmek orvoslását várta tőle a seregén kívül az ország protestáns lakossága is. A készség ellenére, a rendezéshez óvatosan kellett nyúlnia. Elsősorban külpolitikai okokból. 1701-ben indult meg a megüresedett spanyol trónért folyó, *spanyol örökösödési háborúnak* elnevezett küzdelem, amelynek két fő ellenfele a Bourbon és a Habsburg ház, azaz XIV. Lajos, a „legkeresztényibb király” Franciaországa, és a Habsburg Birodalom volt.

A Rákóczi-szabadságharc kezdeti időszakának kuruc katonai sikerei ellenére a fejedelem világosan látta hadserege erejének korlátait, a külső katonai és politikai szö-

vetség nélkülözhetetlenségét, valamint az európai háborút majdan lezáró békében való esetleges részvétel nyújtotta lehetőségeket. A Habsburg Birodalom elleni küzdelmében Rákóczi legkézenfekvőbb, potenciális szövetségese Franciaország lehetett, ez előtt pedig nem tűnhetett úgy föl, mint a katolikus érdekekre törő eretnek lázadók vezére. Bécs amúgy is mindent megtett, hogy ebben a színben tüntesse föl Rákóczit mind a francia király, mind a pápa előtt. A fejedelem ezért fokozatosan kívánta megoldani a vallásügyi kérdést. 1704 januárjában kiadta első vallásügyi rendeletét, amelyben valamennyi felekezet jogállása közé egyenlőségjelet tett. Ugyanezen év augusztusában adta ki második vallásügyi rendeletét, amelyben megerősítette „minden vármegyében, városban és helységben” a vallásgyakorlat szabadságát, de a status quo rögzítésével. Ekkor már több sérelem orvoslásra került, így életbe lépett a harangozás és a temetés jogának az összes felekezetre történő kiterjesztése, vagy csak a saját vallású papnak történő fizetés kötelezettsége, de még nem jött el a templomok ügyének elrendezési ideje. Erre és a többi sérelem orvoslására az 1705-ös szécsényi országgyűlésen került sor, amivel kapcsolatban Rákóczi Emlékirataiba a következő bejegyzést tette: *„Igaz, hogy szám gyakran négy óra hosszat sem pihent, de ezt a kényes és szövetségünkre legveszélyesebb ügyet három nap alatt befejeztük a felek belső megelégedtségére és megnyugtatóására.”* A katolikus és protestáns rendek megállapodása eredményeképpen a szécsényi országgyűlésen a vallásügyben öt törvény született, amelyek közül a 14. törvény cikk a templomok elosztását a *többségi elv*, az erdélyi gyakorlatból átvett *maior pars* elve alapján rendelte el, azzal, hogy ahol két templom is van, ott a kisebbet kapja meg a kevesebb hívővel rendelkező felekezet, ahol pedig csak egy van, ott, ha igény van rá, a kevesebb hívővel rendelkező felekezet is kapjon lehetőséget templom építésére. A

rendelkezés végrehajtásának és betartásának ellenőrzésére a fejedelem háromtagú, vegyes (katolikus, református és evangélikus) összetételű bizottságokat rendelt ki.

A *harmadik* helyen említeném a fejedelem poltikai és diplomáciai koncepcióját és annak megvalósítása érdekében kifejtett tevékenységét.

Az új nemzetállam kialakítása első lépésének tekinthető a magyar konföderáció 1704 elején történt megalakulása, mely kezdetben a főurak és vármegyék szövetsége volt. (A konföderáció lényege a rendi széttagoltsággal szemben a központi akarat elfogadása, amelynek megtartására a konföderáció résztvevői esküt tesznek.)

Az 1705-ös szécsényi országgyűlésen, ahol Rákóczit a szövetkezett rendek vezérlő fejedelmévé kiáltották ki, a nemességre és vármegyékre épült konföderációt megerősítették, sőt kibővítették. A bővítéssel a konföderáció magába foglalta a királyi városokat, a hajdú- és mezővárosokat, a jászokat és kunokat, valamint a vitézlő rendet is. Ílymódon a konföderáció a lakosság csaknem minden rétegét felölelte. Ráday Pál irányításával fogalmazták meg az Udvari Tanács tagjai a szövetséglevelet, a konföderáció alkotmányát és az esküszövegeket.

A fejedelem mindent megtett, hogy a szabadságharcot az elszigeteltség veszélyéből kiragadja. A belföld tájékoztatásán túl, kiáltványokat intézett a *keresztény fejedelmekhez és a világ népeihez*, amelyekben nem csupán tájékoztatást adott a magyarság harcáról, hanem szövetségeseket is keresett. (Utóbbi volt a célja például a horvát rendekhez illetve Szilézia és Morvaország rendeihez intézett kiáltványoknak.) Diplomáciai hálózatot épített ki, amelyet igyekezett folyamatosan bővíteni. A francia udvarral tartott folyamatos kapcsolatán túl, követségeket küldött a lengyel, porosz, svéd és orosz uralkodóhoz. A fejedelem tisztán látta, és ez rendkívül fontos felismerés volt, hogy egy politikailag kon-

szolidált Európa (amelynek megteremtése tulajdonképpen minden állam célja kell hogy legyen) záloga az *európai egyensúly* megteremtésében keresendő. Az európai egyensúlynak viszont az a legfontosabb feltétele ebben a korban, hogy a spanyol örökösödési háborúból egyik tábor se katonai győztesként kerüljön ki. A katonai győztesként kikerülés ugyanis eleve kizárja az egyensúly beálltát. Nem csupán hazai-, hanem össz-európai érdekeket is szolgált Rákóczi azon óhaja, hogy legyen az ország a mérleg nyelve egy kialakuló európai egyensúlyi állapotban, továbbá, hogy játsszon Magyarország döntő szerepet a Porta és Ausztria „fékentangálásában”. Rákóczi elkötelezte magát a keresztény államok felé, amikor kijelentette, hogy nem kíván a törökkel szövetségre lépni, „nehogy háborúba sodorja a keresztény népeket” (amelyek már így is háborúban voltak; nem a török ellen ugyan, hanem egymással...). A fejedelem hangsúlyozta országának a megkötendő európai békében való részvétele fontosságát, a szabad királyválasztási jog szükségességét, a protestánsok vallásszabadságának a svéd király általi pártolásának kívánatos voltát (ez utóbbit a porosz királytól maguk a protestánsok kérik), valamint a külföldi kezések nélkülözhetetlenségét.

A *negyedik* erényről szólva emlékeztünk meg Istenéhez fűződő kapcsolatáról, a mély vallásosságról és elmélyült hitéről tanúbizonyságot tett Rákócziról. A már ifjúkorában is olykor hosszú, magányos imádkozásban lelki vigaszt nyerő fiatalemberről, akit a neuhausi gimnáziumi tanulmányai utolsó évében az iskola vallásos egyesületének, a Mária-kongregációnak elnökévé választottak. A hadvezér imáiról, amelyek közül a legnevezetesebb a hivatalos tábori imává fejlesztett, felekezeti közötti jellegű, és a kuruc hadseregnek kötelezően előírt *Alázatos imádság*. A kegyességi irodalom sajátos alkotásáról, Rákóczinak *Vallomások* címmel írt művéről, amelyben az *Örök Igazság* ítélo-

széke elé terjeszti cselekedeteit az író, és arról a kötetnyi, Rákóczi által írt imafohászról és szemlélődő fohászról, amelyekben az élet legkülönbözőbb helyzeteiben kéri az Úr segítségét a szerző.

Befejezésül legyen szabad egy fohászt mondani a fejedelemért. Ő érte, aki oly sokszor fohászokodott életében – másokért is:

Fohász II. Rákóczi Ferencért

Mi Urunk, Istenünk!

Neked hűséges alattvalód, nekünk nagyságos fejedelmünk az, kire ma emlékezünk. Hős Zrínyi Ilona fia 333 évvel ezelőtt jött el e világra. Történelmünk egyik szomorú korszakában, az úgynevezett gyászévtized közepén született meg az ifjú Rákóczi Ferenc, hogy aztán egy jó negyedévszázaddal később, európai műveltséggel rendelkező férfúként, népéért fejedelmi felelősségét átérző hadvezérként ragadjon fegyvert a gyűlölt, és az országot elviselhetetlen teherrel sanyargató Habsburg iga lerázására, a szabadság kivívására. „A szabadság a népek égi ajándéka, amelyet tőlük elragadni senkinek sincs joga. Aki tehát a szabadságért harcol, az az Istenért harcol.” – ekként fogalmazta meg a szabadságot egykor Herczeg Ferenc. Ezen égi ajándék, a szabadság visszaszerzésére tette föl Rákóczi életét, áldozta föl teljes vagyonát. Hitének, hazaszeretetének, bátorságának, önzetlenségének, szilárd, megingathatatlan elkötelezettségének és egész erkölcsi értékrendjének útmutató fénye nem halványodott el az évszázadok során, ma is ragyog reánk.

Kérünk téged, Urunk, részesítsd fejedelmünk lelkét örök üdvösségben, s add, hogy elődeinkhez és hozzánk hasonlóan, a jövő generációi is szentnek kijáró tisztelettel és szeretettel őrizzék meg II. Rákóczi Ferenc emlékét szavaikban, írásaikban, tetteikben, szívükben és lelkükben... Így legyen!

(A 2006. március utolsó hetében, Borsiban megrendezett ünnepség történész-emlékbeszédét jelen cikkünk szerzője tartotta meg. A szerk.)